



Fig. 1. Radsted. Ydre, set fra sydøst.

Aa. RI. 1952

RADSTED KIRKE

MUSSE HERRED

Kaldsretten til Radsted kirke tilhørte 1518 kronen¹, men blev 1529 overdraget rigshofmester Mogens Gøye til Krenkerup². Blandt denne gårds ejere nævnes Albert og Otto Gøye (sml. gravsten, s. 996), Palle Rosenkrantz (sml. epitafium, s. 993) og Benedicte Margrethe Brockdorff (sml. $\dagger$ klokker, s. 992 og $\dagger$ kiste, s. 999), hvis ægtefælle grev Christian Detlev Reventlow 1736 oprettede stamhuset Krenkerup, i hvilket også kirken indkorporeredes for senere med dette at indgå i grevskabet Hardenberg Reventlow, oprettet 1814 (1825)³, hvorunder den stadig horer.

Den ældre tradition ville vide, at Radsted kirke tillige med Nysted og Kippinge kirker, der har lignende spir, blev opført af samme bygmester, efter en anden version af tre søstre⁴.

Sagnet fortæller, at tårnet var skævt, fordi Palle Rosenkrantz's frue havde en skæv skulder, og det siges fra gammel tid, at Helvede skal være under kirken⁵.

Kirken ligger på en svag hævnning i terrænet og omgives ikke af egentlig bydannelse. Kirkegården har fortiden store, moderne udvidelser mod syd og

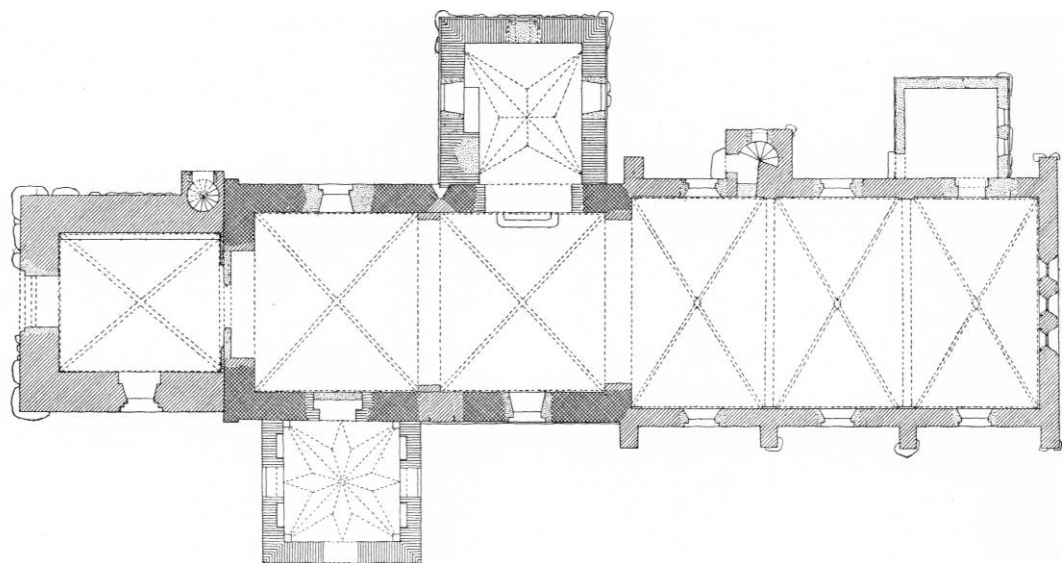


Fig. 2. Radsted. Plan. 1:300. Målt af A. W. Fyhn 1951.

øst i tidens løb overtaget et par små nabolodder, nemlig i 1872 ved det nordvestre hjørne, da en af Palle Rosenkrantz opført grundmuret skolebygning for 12 fattige børn blev nedlagt, og mod øst i 1882, da man nedrev et hus, som siges tidligere at have været Krenkerup birks tinghus⁶. Radsted hospital har ligget med sin gavl stødende op til kirkegårdens søndre grænse. Kirkegården omgives nu af mure af kløvet kamp, stendige og hæk; mod vest er et stort lågeparti, mod syd låge til ligkapellet. 1634—35 blev der arbejdet på kirkegårdens mur, og 1671 blev der opsat en ny port og tre låger (rgsk.).

Kirken består af senromansk skib, gotisk østforlængelse, gravkapel fra 1616 på nordsiden, våbenhus fra 1621 på sydsiden samt sakristi fra 1783 på korets nordside. Alle bygningsdele er af tegl.

Den romanske kirkes kor er nedrevet, og dens skib danner nu den vestlige del af langhuset. Det er bygget af store, røde og sorte munkesten i uregelmæssigt munkeforbandt (mange løbere). Soklen, der nu for største delen er dækket af jorden, har nederst en afrunding og efter to almindelige skifter en skråkant. I sydmuren siges der fire skifter over soklen at ligge et skifte kvadratiske sten, hvis tykkelse og sidelængde er som munkestenenes. Ved vesthjørnerne er langmurenes lisener bevaret, men iøvrigt findes på sydsiden ingen



Fig. 3. Radsted. Ydre fra nordøst for restaureringen 1868—70.
Efter gammelt fot. i privateje.

oprindelige detailler. Nordsiden har et af gravkapslet delvis dækket, nu som niche rekonstrueret romansk vindue med lysningssten. Nordportalen er ødelagt af et moderne vindue; den har stået i et borthugget fremspring, som gik helt op til gesimsen. Dørbredden har udvendig været 167 cm. Nordsidens gesims ses bag kapellet; den består af et tandsnit med afrundet underkant bærende et savskifte. I tårnets mellemstokværk ses den øvre del af skibets vestgavl med tre omtrent lige høje, spidsbuede blændinger under et stort jerusalemskors, alt med pudset bund. Gavllinierne står stejle og skarpe. Det er øjensynligt, at gavlen har stået længe uden at være dækket af tårnet, idet fugerne er stærkt forvitrede og repareret med fugning af gotisk karakter.

Ændringer og tilføjelser. Antagelig i begyndelsen af 1300'rne er det romanske kor nedrevet og erstattet af en stor *østforlængelse* af samme bredde som skibet. Bygningsdelen er bygget af brogede munkesten i munkeforbandt og har sam-

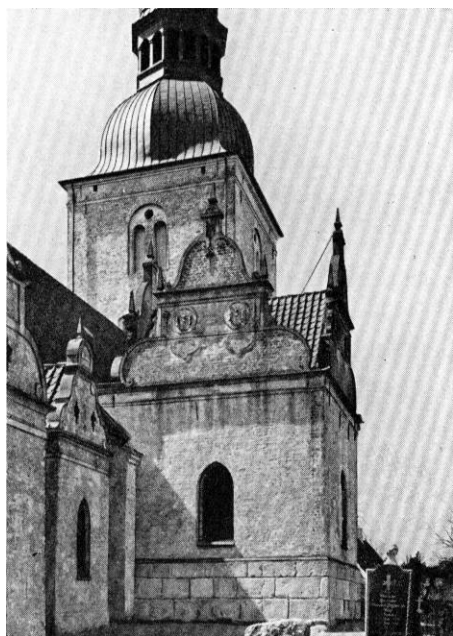
tidige støttestøtter, der med deres bryn og flade tagstensafdækninger er stærkt restaurerede. Bag den sydvestre støttestøtte skal den oprindelige gesims være iagttaget, bestående af en skråkant, to almindelige skifter og en udkrugning, men i så fald må støttestøtterne oprindelig have været lavere. Den nuværende, moderne gesims er fortsat hen over skibets mure. Korgavlen er stærkt lappet i ældre og nyere tid; den har et trekoblet, spidsbuet vindue med lysningssten og smig; både ind- og udvendig er smigstenenes hjørner ikke behuggede, og deres fremstikkende kant danner således et spidsvinklet hjørne med åbningens yderste fals (sml. Engestofte, s. 936). I gavltoppen sidder en tilmuret korsblending. Gavlkammens renaissanceform skyldes restaureringen i 1870, men allerede 1839 omtales kammenes reparation (rgsk.). I sydsidens midterste fag er en tilmuret dør, hvis øverste del er ødelagt af et moderne vindue. I nordsidens østre fag er et spids-fladbuet vindue ødelagt af en senere gennemhugning til Reventlowernes kapel, i næste fag ses udvendigt ret lavtsiddende spor af en krydshvælving; østligt i faget har en dør ført ind til kirken (sml. Nørre Vedby, Falsters nr. herred). Hvælvingssporet ses også på det lille, med korbygningen samtidige *trappehus*, som har spindeltrappe under tøndehvælvet loft og oprindelig har haft indgang gennem en lille dør fra koret; indtil restaureringen i 1870 havde trappehuset pulntag i forlængelse af kirkens tag. Samtidig med opførelsen har korbygningen fået tre fag lave krydshvælv med profilerede ribber og svagt markerede vægbuer, der sammen med de runde gjordbuer står på afrundede konsoller; profileringens form kan ikke ses for tyk overpudsning.

Skibets to fag krydshvælv virker meget sene; de har stærkt kuplede kapper og meget bred, rund gjordbue. Til samme byggeperiode hører antagelig et fladbuet vindue, hvis stik er bevaret på sydsiden.

Tårnet har næsten samme bredde som skibet og er bygget af røde og sorte munkesten i munkeforbandt. Mod syd er et spidsbuet, mangefalset vindue, i nord og vest spor af et lignende. Ved kirkens hovedrestaurering 1868—70 blev kirkens indgang flyttet til tårnets vestside gennem en stor, spidsbuet portal med en skriftbåndbærende engel i buefeltet, udført i stuk af billedhugger Evens⁶. I 1950 blev relieffet fjernet og portalen ombygget ved arkitekt Helge Holm. Tårnrummet har spidsbuet tårnbue, der mod skibet har fals i stikket, og samtidigt krydshvælv. Over hvælvingshøjde har alle tre ydermure radialt stillede, to skifter høje bomhuller, der er tilmurede i yderflugten. Fladbuede, falsede glugger i syd og vest kan have været døre fra mellemstokværket til et udvendigt tømmergalleri. Andet mellemstokværk har til alle fire sider falsede, fladbuede tvillingglamhuller og små cirkelblendinger. På nordsiden et samtidigt trappehus med fladbuet yderdør og tøndehvælvet spindeltrappe.

Over tårnets vestdør er indsat en sandstenskartouche med to forvitrede våbenskjolde, vist Brahe og Rosensparre, og versalindskriften: »Aar 1621 lod

erlig och welb: frue Elisebeth Rosenspar s. Axel Brahis til Krenkerup som siden fick her Palle Rosenkrantz til Krenkerup forhøye dette torn med mur och spiir lod bygge den nye begravelse och fornye kirken fecit et posuit 1636 Palle Rosenkrantz«. Omtalte tårnstokværk er bygget af mindre, røde sten i krydsforbandt. Til hver side er et tvillingglamhul i rundbuett spejl med cirkelglug. Bindig med muren er i gule sten indsat 8—9 skifter høje cifre, mod nord ANNO, mod vest 1621, mod syd EL RS (Elisabeth Rosensparre) og mod øst M R med en lille stubmølle over R'et (mesterens monogram og mærke?). Gesimsfrisen dannes af to udkragninger, hvoraf den nederste er et rulskifte, og adskilt derfra ved et stykke almindeligt murværk en øvre gesimsliste bestående af en afrunding mellem to udkragninger. I klokkestokværket har været lagt en gulvbeklædning af bly, der omtales 1699 (rgsk.); 1806 manglede omtrent to kvadratalen heraf (syn). Det høje, smukke spir blev repareret under taget 1671 (rgsk.), 1755 var det tækket med bly (på lanternens stolpeværk) og skifer (præsteindb.). 1841—43 var det nødvendigt at underkaste spiret en hovedreparation. Det hældede mod sydvest, utvivlsomt som følge af udtørring (sml. Nysted, s. 178). Tømrmester Glahn frarådede at foretage en opretning, men han foreslog dog mere radikale ændringer i spirets form og konstruktion, end det lykkedes ham at gennemføre. Det blev således ikke fuldstændig tækket med spån, idet der endnu 1860 omtales skifer på spiret (syn). Den 2. december 1898 antændte et lyn toppen af spiret, der brændte fuldstændig op og i lys lue styrtede ned gennem tårnet, hvis hvælv dog holdt stand såvel overfor ilden som overfor den ene klokke, som faldt ned uden at være smeltet. En del af det brændende tømmer styrtede ned over kirkens tag, men også her holdt hvælvene, og kun nogle fag af tagværket brændte; også kapellet på nordsiden fik taget ødelagt og gavlene beskadiget. Arkitekt H. Glahn udarbejdede tegninger til spiret som en nøje kopi af det originale, og 1900 var det atter rejst, tækt med spån, som i 1936 blev udskiftet med kobber. I den forgylde vindfløj stod tidligere RHHR 1878 (Rudolf Holck-Hardenberg-Reventlow), i den nuværende LHHR 1621—1900 (Lucie Haugwitz-Hardenberg-Reventlow).



V. H. 1941

Fig. 4. Radsted. Nordkapellet, opført 1616 (s. 986).

Nordkapellet (fig. 4) er opført af Elisabeth Rosensparre ifølge indskriften på en sandstenstavle i nordsidens gesimsfrise: »Anno 1616 lod erlig och welbyrdig frue fru Elisabeth Rosenspar salig Axel Brahes thil Krenkerup dette kapel opsette«. I Abildgaards notesbog gengives en nu forsvunden indskrift: »Anno 1616 haffe M. Jacob Boldewin dette Capelle opbyggt«. Mester Jacob er formentlig bygmesteren. Kirkens regnskaber omtaler 1633—35 Jacob muremester i Fjelde. Kapellet er bygget af røde og sorte mursten i krydsforbandt på en sokkel af tre skifter granitkvadre med flækker i fugerne og afdækket af en sandstensprofil. I soklen er der mod nord to små, tilgitrede glugger til den utilgængelige gravkrypt. Ovenover sidder et stort, tilmuret vindue med rester af sandstenskarm, vinduerne mod øst og vest er fra 1870. Bygningens hjørner dannes af sandstenskvadre, der går op til gesimsens sandstenslister, hvorimellem kerubhoveder er indsat. Af bygningens fire renaissancegavle har kun den østre overlevet spirbranden i 1898, de øvrige er genopført med fornyede ahnevåben, men med genanvendelse af de gamle indskrifttavler, der angiver slægtsnavnene; mod nord Brahe og Rosensparre, mod øst Axel Brahes fædrene og mødrene (Gøye), mod vest Elisabeth Rosensparres fædrene og mødrene (Gyldenstjerne). På gesimsens hjørner skal have stået sandstensfigurer⁶. I det indre åbner kapellet sig mod skibet med en stor kurvehanksbue over tre trin. I buen står en smedejernsskranke i renaissancestil fra 1870 bag en moderne glasvæg med dør i Louis XVI-stil. Over buen er anbragt spejlmonogrammer for Christian Detlev Reventlow og hans hustru Benedikte Margrete Brockdorff samt det reventlowske våben, alt i stuk. Ægteparret døde 1738 og 1739 og har været bisat i familiens gravkapel, indtil dette blev revet ned og kisterne flyttet til Rosensparrekapellet. Rummet overdækkes af et ribbeløst stjernehvælv og har i vestsiden en tilmuret, smal nedgang til gravkrypten. Da »junkeren« (Palle Rosenkrantz) var død i 1642, måtte Niels Snedker i Sakskøbing lime panelværket over døren og indsætte »nyt vindue for junkers begravelse med lås for« (rgsk.). Samtidig gjorde han en stor ramme med to lemme for den gamle begravelse. Denne nedgang fra kirkens skib skal være blevet lukket i 1846⁶. Kapelgulvets sorte og hvide marmorfliser er lagt 1870.

Våbenhuset (fig. 5) på sydsiden har over døren en indskrifttavle lig tårnets: »Aar 1621 lod erlig och welb: frue Elisebedt Rosenspar thil Krenkerup bygge dette Wofvenhus Gud giede hendis siel Palle Rosenkrantz«. Våbenhuset er bygget af store mursten i krydsforbandt på en sokkel af grove granitkvadre; mod øst og vest er vinduer fra 1870, gesimsen er som tårnets. I gavlen er en kurvehanksbuet dør med blokkvadre i vederlag og top. En lidt landlig gavldekoration af pudsede lister omgives af en i 1870 forvansket, svungen gavlkam, der blandt andet har ødelagt en gammel spiralsnoning ved kammens fod (fig. 5). I det indre var skibets oprindelige sydportal omdannet i lighed med

yderdøren; den blev tilmuret i 1870, da rummet brugtes som ligkapel. Det er overdækket af et ribbeløst stjernehvælv, hvis grater krydser hinanden i små, møllelignende figurer; hvælvet står på hjørnepiller med profileret vederlag. I hver af sidevæggene er tre høje, rundbuede nicher.

†*Reventlowske kapel* blev opført på korets nordside i 1739 af ovennævnte grevinde Benedikte Brockdorff, »en stærk og anselig Bygning, større end den forhen nævnte Rosenkrantske, med Gipsloft og på den nordre side 5 Vaabener«⁷ (Ahlefeldt og to gange Reventlow og Brockdorff). Kapellet åbnede sig mod koret med en stor bue, hvis top endnu ses på sakristiets loft. Det skal uden tilladelse være blevet nedrevet 1777⁶.

Sakristiet er opført efter en ordre fra Danske Kancelli af 23. sept. 1783 som erstatning for det reventlowske kapel. Det er en simpel bygning af små, gule mursten, som oprindeligt havde pulttag i flugt med korets (fig. 3). Ved hovedistandsættelsen 1868—70 blev murene forhøjet 1¼ alen, og bygningen fik renaissancegavl og gesims. Bygningen bruges nu dels som præsteværelse, dels til fyrrum.

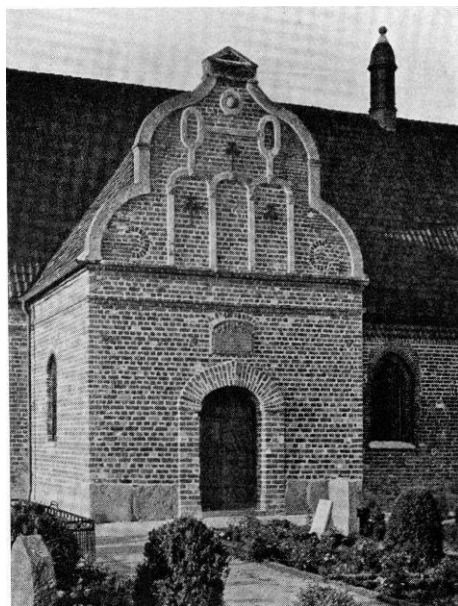
Tagværkerne over kor og skib har dobbelt murlægte, spærsko med stiver, store kryds og dobbelte hanebånd. Gamle tømmerstykker af eg er genanvendt, men spærfagene er omsat med rigelig anvendelse af fyr.

Kirken præges nu stærkt af den store istandsættelse i 1868—70 ved arkitekt Ove Petersen, da den fik store, spidsbuede jernvinduer, det indre blev glatpudset, og gulvene blev lagt om med røde, gule og sorte mursten i mønster. Udvendig blev kirken 1845 kalket lyserød, og gesimserne fik stenkulør (rgsk.); i de aller sidste år er kalkningen fjernet og murenes udbedring påbegyndt under ledelse af arkitekt Helge Holm.

KALKMALERIER

Fra kirken kendes †kalkmalerier fra to perioder.

1) 1525—50. Under kirkens restaurering i 1868 fremkom der i *korhvælvet* kalkmalerier, som blev undersøgt af J. Kornerup. Da der ikke var interesse for



Aa, RI. 1942

Fig. 5. Radsted. Våbenhus, opført 1621 (s. 986).



Fig. 6. Radsted. †Kalkmaleri (s. 988). Efter akvarel af J. Kornerup 1868.

bevaringen, blev de overpudsede, efter at Kornerup havde udført aftegninger, hvis detaljer ikke er pålidelige. I nordre kappe var en fremstilling af treenigheden (fig. 6). Gudfader sidder med mitra på hovedet i en tronstol af renaissanceformer; i sine arme holder han sønnens afsjælede legeme. Hvis tegningen er rigtig, har duen stået på Jesu venstre arm. På østkappen var Golgatha (fig. 7); billedets skema var det traditionelle middelalderlige, og med undtagelse af de hellige personer syntes figurerne at være iført dragter fra Christi 2.s tid. På den søndre hvælvingskappe var en dommedagsfremstilling, der skal have været endnu stærkere ødelagt end de andre. Nu kendes kun teg-

ningen af Kristus på regnbuen og med verdenskuglen under fødderne; fra hans mund udgik sværd og lilje. Forneden steg de døde op af gravene og gik til de saliges bolig eller dreves af djævlene til helvedes gab.

2) 1500'ernes sidste halvdel. Ifølge Abildgaards notater har der på skibets to østligste hvælv endnu i 1756 været malet rækker af ahnevåben, tilhørende Albert Gøye og fru Anne Rosenkrantz⁸.

INVENTAR

Alterbordet er muret op ad østvæggen, delvis af brokker, og er næppe oprindeligt. Bordet, hvis indre er tilgængeligt gennem en luge i forsiden, dækker en fladbuget gemmeniche i korets østvæg og omgives af et glat fyrretræspanel.

†*Alterklæder* (alle nævnt i inventarieliste med senere tilføjelser i rgsk. 1632).

1) Af rødt damask med Albert Gøyes og Anna Rosenkrantz's våben, foræret af sidstnævnte (død 1589).

2) Af sort fløjel med Axel Brahes og Elisabeth Rosensparres våben, skænket af Elisabeth Rosensparre (død 1627).

3) Et brunt damaskes alterklæde med kappe, skænket 3. dec. 1633 af Palle Rosenkrantz og Elisabeth Lunge.

Altartavle i høj-renaissance fra 1610, men stærkt omdannet og afpudset i nyere tid. Det tredelte storstykke har i midten et stort malerifelt og til siderne to smalle felter, som indeholder en arkadefylding over en kvadratisk fylding.

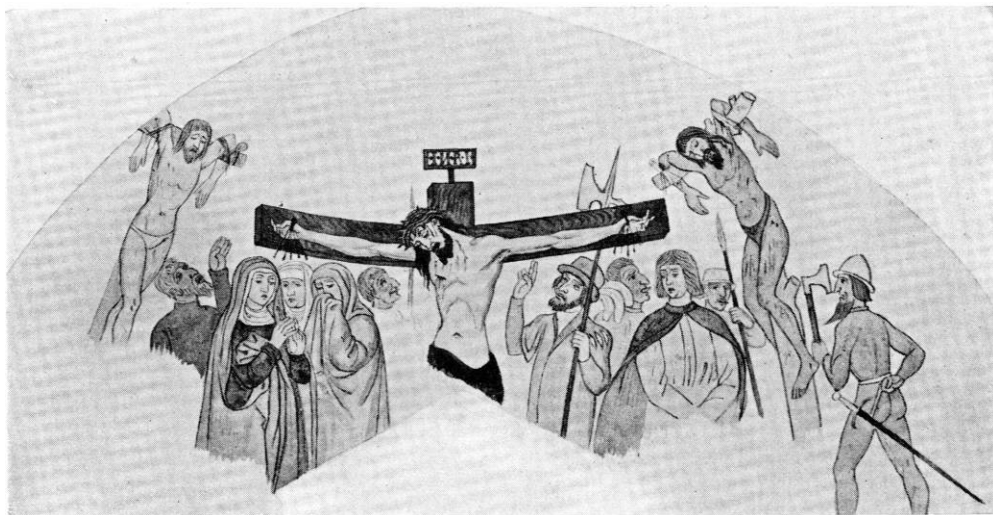


Fig. 7. Radsted. †Kalkmaleri (s. 988). Efter akvarel af J. Kornerup 1868.

Felterne flankeres af pilastre med volutkapitæler. Den stærkt fremspringende storgesims bæres af fire søjler med kannelerede prydbælter og korinthiske kapitæler. Storgesimsen har glat frise og æggestav og tandsnit under kronlisten, som støttes af konsoller med vrængemasker, der muligvis er fornyede. Topstykket indeholder tre helt omdannede arkadefelter. I disse samt yderst på storgesimsen står fem figurer af Kristus og evangelisterne. Tavlen krones af en trekantgavl, båret af fire søjler med volutkapitæler og kannelerede prydbælter stående på konsoller med vrængemasker på forsiden. Topgesimsen svarer til storgesimsen. De enkle, volutsvungne topvinger er rimeligvis nye. 1868 istandsattes tavlen af billedhugger Sundberg, bl. a. fornyedes gesimserne og alterbilledets ramme (rgsk.), og samtidig har man afslebet en del beslagværk på pilastre og søjlepostamenter. Ved samme lejlighed blev tavlen rensset for den gamle oliemaling, og den står nu i blankt træ med lidt guld og farver på enkelte detaljer. 1755 fandtes på altertavlen adskillige malede skriftsteder, bl. a. nadverordene og Johs. 6,48—49, 54—56 og 58. Ved siderne sås Otto Brahes fædrene og mødrene våben (Brahe og Gøye) samt årstallet 1610 (præsteindb.). Ved restaureringen 1868 indsattes i storstykkets midtfelt et maleri (olie på lærred) af A. Dorph: Kristus i Emaus. Et †maleri af Kristus, som velsigner brødet og vinen, kopieret efter Carlo Dolci, havde en tid været anvendt som alterbillede, men hang 1884 i sakristiet⁶, hvorfra det senere er blevet fjernet.

To malerier (olie på lærred) fra 1600'rne forestillende nadveren, 132 x 114 cm, og opstandelsen, 58 x 60 cm, begge meget groft malet med stærke farver, er af kirken afleveret til stiftsmuseet. Skønt begge billeder utvivlsomt stammer fra

en altertavle, kan de dog næppe have tilhørt tavlen i Radsted, i det mindste synes dette udelukket for det lille billedes vedkommende.

Altersølv. Kalk fra 1799, 26 cm høj. Rund fod med høj, glat standkant, hvorover en hulkehl; glat knop af form som en halv baluster og derover et indknebet skaftled. På bageret en graveret versalindskrift: »Radsted Kirke A(nn)o 1800« i forgyldt skriftbånd langs randen og på siden initialerne »HR« (Hardenberg Reventlow) med graveret skriveskrift i forgyldt cirkelfelt. Indvendig forgyldt. Under foden Københavns bystempel 1799 og mestermærke for Peder Kragh (Bøje 737). Samtidig, forgyldt disk med »Radsted Kirke A(nn)o 1800« på randen og samme stempler som kalken. Tilhørende *vinkande*, 30,5 cm høj, med fod som kalkens og slankt, ægformet korpus med indkneben hals. Svungen hank og låg med kogleagtig knop. Samme indskrifter og stempler som på kalken. *Oblatæske*, ottekantet, af poleret ibenholt med sølvbeslag på kanterne, 18 cm lang, 10,5 cm bred og 6 cm høj. Indvendig i låget er fastgjort to sølvmedailler, slået i anledning af reformationsjubilæet 1817.

†*Kalk.* 1) 1589 skænkede Anna Rosenkrantz en forgyldt kalk og disk (inventarium 1632). På disken fandtes Gøye-våbnet og initialerne A G (Albert Gøye) samt Rosenkrantz-våbnet med initialerne A R K (Anna Rosenkrantz). Under bunden stod: »Denne Kalk och Disk haver erlig og welbyrdig Frw Anna Rosenkrantz til Torbenfeld givet til sit Leyersted. Rasted Kirke Anno 1589«⁹.

2) Skænket 1641. På kalken fandtes Palle Rosenkrantz' og hans tre hustruers, Helvig Rantzau, Elisabeth Rosensparre og Elisabeth Lunges våben og initialer⁹.

3) Inventariet 1632 nævner en lille, forgyldt kalk og disk; en senere tilføjelse oplyser, at disse blev spoleret af fjenden 1658.

4) I stedet for det i svenskekrigen ødelagte altersølv (se nr. 3) anskaffedes en kalk og disk af tin, som 22. juni 1659 betaltes med tre mark (rgsk.).

†*Vinflasker.* En stor og en liden tinflaske nævnes i inventariet 1632; den lille blev borttaget af fjenden 1658.

Sygekalk fra 1813, 13,5 cm høj. Rund fod med lodret standkant og platte over vulst, foroven graverede bladguirlander; rund, midtdelt knop og indvendig forgyldt bager med let udsvejfet rand. På standkanten Københavns bystempel og mestermærke for Christian Greiersen (Bøje 754), gentaget under foden. Tilhørende forgyldt disk med samme stempler. Til sygekalken har hørte en lille †*oblatæske* og en †*tumling* til vinen, begge af sølv og indvendig forgyldt⁶.

Alterstager, skænket 1617, 33 cm høje. Profileret fod, skaft med kugle- og balusterled og lille, profderet lyseskål. Lysetorn af messing. Stagerne havde tidligere tre ben (nævnt i rgsk. 1636), søm var fastgjort i tre nu udfyldte huller i foden. På skaftet er graveret Brahes og Rosensparres våben samt Axel Brahes og Elisabeth Rosensparres initialer og årstallet 1617.

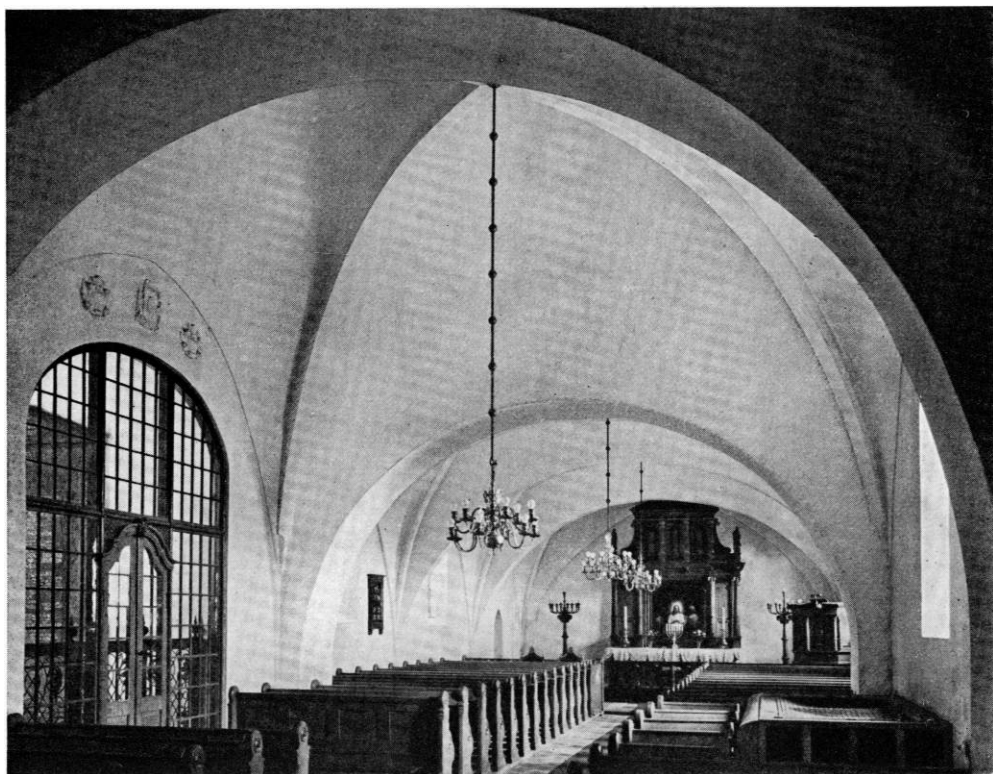


Fig. 8. Radsted. Indre, set mod øst.

Aa. RI. 1952

†*Alterstager*. I inventariefortegnelsen 1632 nævnes et par gamle, ubrugelige kobberstager.

†*Messehagler*. 1) Af brunt fløj med perler, skænket af Anna Rosenkrantz (død 1589), med hendes og Albert Gøyes våben (inventarium 1632).

2) En gyldenstykket, perlestukket messehagel med Axel Brahes og Elisabeth Rosensparres våben var skænket af sidstnævnte (død 1627), men blev taget af svenskerne 1659 (inventarium 1632).

3) En gammel rød fløjls messehagel (inventarium 1632).

4) Skænket 1672 af degnen Mikkil Jensen Klog for hans hustru, Maren Hansdatters lejersted (tilføjelse til inventarium 1632).

Døbefont, gotisk, af kalksten, et gotlandsk eksportarbejde af bægerbladstypen, svarende til fonten i Fejø kirke (s. 876). Foden er delvis skjult under gulvet. Tvm. 83 cm. På kummen var tidligere malet skriftstederne Johs. 1,26 og Mark. 16, 15—16 (præsteindb.). 1887 fandtes endnu rester af et sort skriftbånd med guldbogstaver⁶. (Mackeprang: Døbefonte, s. 412).

Dåbsfad, rimeligvis sydtysk, skænket 1611. Den dybe bund har i midten en drevet og graveret stjerne og derom koncentriske borter af blade, cirkler og

rosetter. På den brede rand findes tilsvarende ornamenter, som i den ene side er slebet ud for at give plads til to graverede, hjelmmede våben for Rosensparre og Gyldenstjerne samt årstallet. Over våbnene står med graverede versaler »Oluf Rosenspar Elisabet Gyldensteirn« og neden under: »Axel Brahe Elisabet Rosenspar«. Tvm. 76 cm.

Prædikestol med $\dagger$ årstal 1610, fra samme værksted som prædikestolen i Maribo (s. 66) m. fl. Stolen, som nu består af fire fag, er helt ombygget i nyere tid. Af de oprindelige dele er kun bevaret to søjler på hvert hjørne. Disse har profderede baser, volutkapitæler og prydbælter med det for værkstedet karakteristiske beslagværk. De fire evangelistfigurer, som nu findes i storfelterne, er skåret 1868 af billedhugger Sundberg (rgsk.). $\dagger$ Himmel nedtoges ved stolens flytning 1868. Før omdannelsen fandtes Brahes og Gøyes våben på stolen tillige med årstallet 1610¹⁰. Prædikestolen er nu egetræsådet.

Et $\dagger$ timeglas fra Lybæk betaltes 1672 med to mark (rgsk.).

Stolestaderne er fornyet 1868 (syn). $\dagger$ *Degnestol* med skriftsted, Salm. 150, nævnt 1755 (præsteindb.). $\dagger$ *Skriftestol*, nævnt 1666 (rgsk.).

Pulpitur fra 1868, i skibets vestende (syn).

Orgel, nyt. $\dagger$ *Orgler*. 1) Et ældre orgel købtes 1813 til kirken af grev Chr. H. A. Hardenberg-Reventlow¹¹. 2) 6. juni 1835 ankom orgelbygger Thornam fra Næstved med et nyt orgel til kirken¹². 3) 1856, ombygget 1884⁶.

$\dagger$ *Tårnur*. 1633 lod Palle Rosenkrantz et sejerværk gøre, hvortil sognemændene gav nogen godvillig hjælp (rgsk.). 1671 blev en ny sejerskive malet og indmuret (rgsk.). Rester af uret fandtes endnu 1796⁶.

To *klokker*, begge støbt 1899.

$\dagger$ *Klokker*. 1—2) 1528 havde kirken to klokker, hvoraf den største, som vejede seks skippund (960 kg), afleveredes ved klokkeskatten samme år.

3—4) 1755 fandtes iflg. præsteindberetningen to klokker med enslydende indskrift: »Me fecit Johan Barthold Holtzmann Hafniæ. Soli Deo gloria. Benedicta Margaretha Brochdorff grevinde til Rewentlau« (»J. B. H., København støbte mig. Gud alene æren«). De skal endvidere have båret årstallet 1732⁶.

5) 1782, med indskrift på latin og dansk; øverst: »Me fecit Michael Carl Troschell Hafniæ 1782. Soli Deo gloria« (»M. C. T., København, støbte mig 1782. Gud alene æren«); dernæst: »Jeg er bleven lydende malm, 1. Cor. 13,1, da hr. Carl August v. Hardenberg Reventlau og frue Fredericia Juliane Christina v. Hardenberg Reventlau, f. comtesse til Reventlau vare ejere af stamhuset Krænkerup«, derefter et religiøst vers og til sidst: »Fried. Christ. Krag p. t. pastor loci fecit« (»forfattet af sognepræst F. C. K.«)⁶.

6) Af støbestål, støbt i Bochum 1872.



E. Skov 1951

Fig. 9. Radsted. Epitafiemaleri af Palle Rosenkrantz med familie (s. 994).

GRAVMINDER

Epitafier. 1) 1628. Opsat af Palle Rosenkrantz til Krænkerup, født 28. juni 1587, [død 22. febr. 1642], over sig selv og sine to første hustruer, Helvig Rantzow til Fevelle (Fævejle), født □ 1600, gift med Palle Rosenkrantz 1. sept. 1616, død 23. juni 1618, og Elisabeth Rosenspar til Scharholt, født 2. nov. 1592, gift første gang med Axel Brahe til Krænkerup palmesøndag (1. april) 1610, anden gang med Palle Rosenkrantz 30. juni 1622, død 30. dec. 1627; endvidere over Axel Brahe til Krænkerup, født 15. sept. 1582, død 24. juli 1613, samt børnene Peter Brahe, søn af Axel Brahe og Elisabeth Rosenspar, født 6. aug. 1612, død □ juni 1613, og Frantz (Franciscus) Rosenkrantz, søn af Palle Rosenkrantz og Helvig Rantzow, født og død 24. juli 1617. Stele af sort marmor på profileret sokkel. I midten et rektangulært, fremspringende indskriftfelt med fordybde, hvidmalede versaler (latin) omgivet af 64 ahnevåben. Over og under gravskriften findes små ovale indskriftplader, og stelen krones af en trekantgavl med religiøs indskrift og årstallet 1628 i gavlfeltet. Samlet højde 385 cm. Ved nordkapellets østvæg.

2) O. 1660. Palle Rosenkrantz (sml. nr. 1) til Krænkerup, hans hustru, Elisabeth Lunge til Eskær, og sønnen Jørgen Rosenkrantz. Epitafiet består af en høj, rektangulær tavle af sort marmor med versalindskrift på latin fra o. 1850⁶. Gravskriften omgives af 23 våbenskjolde af alabast, indeholdende 32 ahnevåben; rækken er dog mangelfuld og omhængt og et par våben fornyet i gips. En tegning af Søren Abildgaard fra 1776 viser ialt 60 våben, men allerede da syntes der at mangle en del. Tavlen hviler på et lavt, forkrøbbet postament af lys sandsten med tre let fremspringende felter af sort marmor. Postament og storstykke flankeres af to store, spændstige sandstensvolutter, hvorpå hviler to slanke pyramidespir af sortflammet marmor. Indskrifttavlen bærer et topstykke med et maleri i profileret ramme, som på siderne støttes af volutter og foroven krones af en splitgavl, alt af sandsten. I gavlfeltet er anbragt en vase af sort marmor på et sandstenspostament, og på volutter, gesimser og under vasen hænger frugtguirlander af hvidt marmor. Samlet højde 490 cm.

Maleriet (fig. 9, olie på kobber, 77 x 95 cm) er et fortrinligt arbejde, rimeligvis malet af Heinrich Dittmers¹³, forestillende ægteparret og sønnen. Billedet af Palle Rosenkrantz, som er malet en face til højre med rødligt hår og skæg og iført sort dragt med bred kniplingskrave og elefantordenen om halsen, er kopieret efter et maleri fra 1634 på Krænkerup. Hustruen i midten bærer enke-dragt, hvid højhalset kjole og hvidt hovedlin, og sønnen bag hendes ryg har langt, rødblondt hår og ligesom moderen brune øjne og er iført sort dragt med hvid, stivet brystdug.¹⁴ Epitafiet står i nordkapellet, opad dettes nordvæg.

3) O. 1693. Hans Clausen Warberg (Joannes Claudii W.), baccalaureus philosophise, født i Radsted 24. juli 1666, død i København 20. sept. 1693, søn af magister Claus Jensen Warber (Claudius Jani W.), fordum provst til Musse herred og Radsted kirke, og Christine Jørgensdatter (Georgii Filia). Oval indskriftplade af sort marmor omgivet af en sandstensramme bestående af en laurbærkrans indfattet i en kartouche med egeblade, båret af en konsol og kronet af en kugle. Gravskrift på latin og græsk. Indmuret i skibets sydvæg.

4) O. 1800. Frederich Christian Krag, født i København 30. jan. 1741, student fra Nyekiøbings latinscole i juli 1766, kaldet til residerende kapellan for Kiettinge og Bregninge menigheder i Lolland 13. marts 1775 og til sognepræst for Radsted 26. marts 1777, død <19. jan. 1802), og hustru Katharina Maria Sigvardt, født 12. marts 1747 på Haverlykke-Gaard, gift på Rosenlund i Lolland 4. dec. 1775. I ægteskabet var der een datter, Juditha Augusta Krag, født i Freilef 28. jan. 1777. Rektangulær, foroven rundbuet trætavle i profileret ramme. Over gravskriften, hvid kursiv på sort bund, er malet et skriftsted, Job 14,14, samt tre dødningshoveder og korslagte knogler og i bueslaget bibel, lysestage og timeglas. Rammen er rød- og blåmarmoreret. Ophængt på sakristiets nordvæg.



Hude fot.

Fig. 10. Gravsten over Otto Gøye, død 1566 (s. 996).



Hude fot.

Fig. 11. Gravsten over Albert Gøye, død 1558 (s. 996).

**Epitafium.* 1671. Opsat af Claus Jensen Warberg (Claudius Jannæus), sognepræst til Radsted og provst over Musse herred, over sig og sine to hustruer, Gunild Jacobsdatter, død 20. maj 1664, 61 år gl. (tre børn, Jacob, Anna og Sophia), og Christine Jørgensdatter (tre børn, Jens (Janus), Jørgen (Georgius) og Gunild). Epitafiet består af et ovalt maleri (olie på træ) i en bruskværks ramme i Henrik Werners manér, skåret af samme hånd som epitafium nr. 1 i Købelev (s. 511). Foroven afsluttes epitafiet af en vandret bølgestegesims, mens den nedre afslutning er forsvundet ligesom indskriften, der dog findes gengivet i præsteindberetningen 1755. Af maleriet, forestillende præsten og hans to hustruer, mangler nu den midterste trediedel, og resten er stærkt afskallet, kun den ene kvindes ansigt er velbevaret¹⁵. Epitafiet nedtoges 1868⁶ og opbevares nu i stiftsmuseet.

†*Epitafier.* 1) Opsat 3. febr. 1588 af Erik Mouritsen, sognepræst i Skellevbjerg og Tersløse, over faderen Mourits Eriksen. Latinsk indskrift (præsteindb. 1755).

2) O. 1671. Christian Christiansen Seyling, degn ved denne kirke i 16 år, død 30. maj 1667, 42 år gl., og Maria Hansdatter (Joannis filia), død 8. juni 1671,

46 år gl. Epitafiet var opsat af Hans Christiansen (Johannis Christiani) Seyling (præsteindb. 1755).

3) O. 1712. Christen Sørensen Fischer, sognepræst for Helgenæs i Jylland i 22 år og siden for Radsted i 8 år, og hustru Maren Peders Daatter Stub, med hvem han levede sammen i 29 år. Han døde 21. jan. 1710 i sin alders 55. år, hun 19. marts 1712, 79 år gl. Epitafiet, som nedtoges 1868 og endnu forefandtes 1893, bestod af en oval indskrifttavle omgivet af en udskåret laurbærkrans, i det hele ca. halvanden alen høj¹⁶.

4) O. 1744. Niels Clausen Lyndesøe, født i Lyndelse præstegård på Fyn 7. juni 1665, hof- og rejsepræst hos grev Reventlow, ordineret 20. maj 1705, kaldet til sognepræst i Radsted 19. febr. 1710, viet i Gierild præstegård i Jylland 8. april 1710 til Anna Anders Datter Hosum, født smst. 23. nov. 1687 (fire sønner, seks døtre). Hun døde 22. dec. 1730, han 11. dec. 1744 (præsteindb. 1755).

Gravsten. 1) (Fig. 10), o. 1575. Otto Gyøe til Krenkerup, Clausholm og Torbenfeld, søn af Albret Gyøe (se nr. 2), skudt i Sverig af rigens fjender og død på Elsborig 23. okt. 1566, begravet i Rasted 23. febr. 1567. Figursten af lysgrå, gotlandsk kalksten, 260 x 161 cm, med fordybede, begyldte versaler. I en hermebåret arkade står den afdøde, iført rustning, med venstre hånd i siden og støttende sig til slagsværdet i højre; ved fødderne står hans store, runde hjelm med tillukket, spidst udløbende visir. Ansigtet, der viser en yngre mand med fyldigt underansigt, kortklippet hår og overskæg, vidner om tilstræbt portrætlighed. Gravskriften står i postamentfeltet. Langs stenens tre sider findes 16 hjelmede ahnevåben og over bueslaget en smal kartouche med indskrift: »O homo memento mori« (»menneske, husk at du skal dø«). Stenen, der oprindeligt sad i korets østvæg, syd for alteret¹⁷, er nu indmuret i tårnummets nordvæg. Samme værksted som nr. 2¹⁸.

2) (Fig. 11), o. 1575. Albredt Gyøe til Krenkerup, rigshofmester Mogens Gyøes søn, død på Skandilborig 24. juni, begravet i Radsted 24. juli 1558, og hustru, fru Anna Rosenkrans, datter af Ote Rosenkrans til Boler, <død på Torbenfeld 25. nov. 1589). Figursten af lys, spættet gotlandsk kalksten, 283 x 207 cm, med fordybede, begyldte versaler; et smukt arbejde fra samme værksted som nr. 1¹⁸. I en svagt fordybet tvillingarkade står ægteparret, han i rustning med sværd i venstre hånd og den højre hvilende på dolkens fæste. Ansigtet med det lange, bølgede fuldskæg er ikke uden lighed med Jacob Bincks portræt fra 1556 (Frederiksborgmuseet). Hans hjelm står med opslået visir forneden mellem figurerne. Hustruen er i enkedragt og holder hænderne samlet om en lille bog foran livet. Mellem bueslagene står på en lille, bladstøttet volutkonsol en putto med timeglas i hånden. Arkaden flankeres af et par beslagværkssmykkede joniske pilastre, som står på et højt postament, hvis frem-



O. N.1951

Fig. 12. Radsted. Gravsten over spr. Niels Winther, død 1629 (s. 997).



O. N.1951

Fig. 13. Radsted. Gravsten over spr. Anders Thøgersen, død 1630 (s. 998).

spring har diademhoveder, mens postamentfeltet udfyldes af gravskriften. Pilastrene bærer en gesims med englehoveder på fremspringene og i frisefeltet de fire nærmeste ahnevåben på hver side af en maske. I hver side af stenen, uden for pilastrene, findes yderligere 10 ahnevåben, udført ganske som våbnene på nr. 1. Stenen, som tidligere sad i korets østvæg, nord for alteret¹⁷, er nu indmuret i tårnrummets nordvæg.

3) (Fig. 12), o. 1625. Niels Winther, sognepræst til Rasted, og hustru Mette Svennisdat(ter), <han døde 20. febr. 1629, hun □ aug.> vistnok samme år. Randprofileret figursten af rødbrun kalksten, ca. 212 x ca. 120 cm, med fordybede versaler. Albert Gøyes gravsten (se nr. 2) har dannet forbillede for enkelte detaillier, men udførelsen er ret plump. I en svagt forsænket tvilling-arkade står ægteparret, to undersætsige figurer, han med langt, kløftet skæg og iført ornat og stor baret, hun bærer konehue og kjole med pibekrave, stramt liv og snævre ærmer. Bueslagene løber på midten sammen i en bladstøttet

volut, hvorpå der står en putto med timeglas og dødningehoved. Under figurerne findes et rektangulært skriftfelt flankeret af englehoveder med krydsede vinger. En fortsættelse af gravskriften (dødsdata) er senere hugget allernederst på stenen. Indmuret i sakristiets vestvæg.

4) (Fig. 13), o. 1630. Anders Tøgersøn, fordum sognepræst i Radsted, død 20. sept. 1630 i sin alders 30. år, og hustru Guilder Jacobsdaater. Figursten af mørkgrå kalksten, 209 x 118 cm, med stærkt slidte reliefversaler. De afdøde står på et tavlet gulv under en tvillingarkade, han i præstedragt, hun med kriget konehue, rund pibekrave, trøje med skød og rynket skørt samt langt slag. Baggrunden er riffelhugget. De små buer bæres af knægte til siderne og i midten af et englehoved; både bueslagene og arkadens sider smykkes af en tungebort. Mellem bueslagene er to skjolde, det ene med en kalk og mandens initialer, det andet med Jesumonogram og hustruens initialer. I hjørnerne findes cirkler med evangelister siddende i højryggede stole. Religiøs randskrift, Gen. 32, 26 og Apoc. 2, 10, med reliefversaler. Samme værksted som gravsten nr. 10, 12, 13 og 18 i Stubbekøbing kirke (s. 284 f.). Indmuret i sakristiets nordvæg.

†*Gravsten.* 1) 1702. Hans Michaelsen Winding, sognepræst i Radsted i 12 år og viceprovst i Musse herred, født i Morsby (Moseby) præstegård på Falster 1660, død 1702. Gift i 11 år med Gunild Clausdatter (sml. *epitafium, s. 995), som lod stenen lægge 1702 (præsteindb. 1755).

2) O. 1744. Niels Clausen Lyndesøe og Anna Andersdatter Hosum, nævnt i præsteindb. 1755. (Sml. †epitafium nr. 4, s. 996).

Kister. I den nu tilmurede gravhvælving under nordkapellet nævnes 1755 (præsteindb.) følgende kister:

1) 1627. Elisabeth Rosensparre til Skarholt, gift med Axel Brahe og Palle Rosenkrantz til Krenkerup, datter af Oluf Rosensparre til Skarholt og Elisabeth Gyldenstjerne, født på Skarholt 2. nov. 1592, død på Vordingborg slot 31. dec. 1627.

2) 1630. Jomfru Helvig Rosenkrantz, datter af Palle Rosenkrantz og Lisbeth Lunge, født på Vordingborg slot 30. maj 1630, død 16. aug. samme år.

3) 1631. Jomfru Mette Rosenkrantz til Høgested, datter af Palle Rosenkrantz til Krenkerup og Helvig Rantzau til Fævejle, født på Vordingborg slot 24. juli 1617, død på Aalholm 31. aug. 1631.

4) 1657. Fru Elisabeth Rosenkrantz, datter af Palle Rosenkrantz til Krenkerup og Lisbeth Lunge til Eskjær, gift med Frantz Rantzau til Estvad, født på Aalholm slot 27. april 1631, død 18. sept. 1657.

5) 1659. Fru Lisbeth Lunge, datter af Jørgen Lunge til Odden og fru Sophia Brahe, gift med Palle Rosenkrantz til Krenkerup, født på Vestervig kloster 2. febr. 1610, død i København 7. jan. 1659.

6) 1660. Jørgen Rosenkrantz til Krenkerup, søn af Palle Rosenkrantz og Lisbeth Lunge, født på Aalholm slot 12. jan. 1637, død i Venedig 12. aug. 1660.

På gulvet i selve kapellet stod 1755 (præsteindb.) nedennævnte *†kister*:

7) 1708. Grev Frederik Ahlefeldt til Langeland, født 21. april 1662, død 10. juni 1708¹⁹.

8) 1709. Armgard Margrethe Reventlow, søster til nr. 9, gift med grev Frederik Ahlefeldt (nr. 7), født 17. aug. 1678, død 7. jan. 1709.

9) 1738. Grev Christian Detlev Reventlow, født 21. juni 1671, død 1. okt. 1738.

10) 1739. Benedicte Margrethe Brockdorff, gift med grev C. D. Reventlow (nr. 9), født 1678, død 7. juni 1739.

11—14) Fire af grev C. D. Reventlow og Benedicte Margr. Brockdorffs børn.

Kirkegårdsmonumenter. 1) 1817. Frederik Carl Gerhard Holck, født 12. aug. 1810, død 20. marts 1817. Granitblok med indfældet hvid marmortavle (fordybede versaler), kronet af et støbejernskors.

2) O. 1819. Jeanette grevinde af Hardenberg-Reventlow, født von Reitzenstein, født i Bayreuth 14. nov. 1777, død 25. dec. 1819. Granitblok med fire indfældede støbejernsplader (relieffraktur), kronet af støbejernskors.

3) O. 1840. Hans Excellence Christian Heinrich August greve af Hardenberg Reventlow, lensgreve, gehejmekonferentsråd, hofjægermester, storkors af Dannebrogen, Dannebrogsmænd, storkors af Guelfeordenen, ridder af den preussiske røde ørns ordens første klasse og af Johanniterordenen, født 19. sept. 1774, død 16. sept. 1840. Marmorplade med fordybet skriveskrift, lænet mod en granitblok, som krones af et støbejernskors.

4) O. 1846. Grev Christian Ludvig Johan Adolph Dormind Gersdorff Hardenberg Reventlow, født i Mannheim 10. maj 1809, død i Kjøbenhavn 23. dec. 1846. Sandstensblok med indfældet hvid marmortavle (fordybede versaler), øverst et marmorkors.

5) O. 1866. Lensgrevinde Ida Augusta Hardenberg Reventlow, født komtesse Hardenberg Reventlow, født 13. april 1798, død 31. dec. 1866. På en plint af granit med indfældet hvid marmortavle (fordybede versaler) står en brudt søjle af hvidt marmor, hvorpå hænger en metalstøbt laurbærkrans.

Alle på det Hardenberg-Reventlowske familiegravsted vest for kirken.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskabsbog 1632—1710; Kirker og Tiender vedkommende 1752—1910 og 1791—1928 (Krenkerup godsarkiv). — Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde m. v. 1803 13, 1816 24 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Provsteprotokol for Musse Herred 1820—29, Syn over Musse Herred 1849—61, 1862—1920 (provstearkivet, LA). Syn over Musse Herred 1860—80 (Nykøbing bispegård). — Udskrift af Holms Saml. (LA). Em-

bedsbog 1785—1816 (sognekaldsarkivet, LA). — Optegnelser vedkommende Radsted Præstekald og Radsted Kirke af C. A. Dons, forhen Sognepræst i Radsted Sogn, 1887 (ved kaldet, afskrift i NM). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1880, Magnus-Petersen 1893 (epitafier), M. Mackeprang 1898, O. Norn, K. Weber-Andersen og E. Skov 1951 og Aa. Roussell 1952 (NM).

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. S. 76 ff. (NM). — N. L. Høyen: Notesbog VII. 1830. S. 29. (NM). J. Kornerup: Notesbog II. 1893—94. S. 66 (NM).

¹ Suhms Saml. II, 2, 85 (Vastæde = Rastæde?). ² Frederik I.s Registranter, s. 205, jfr. Thiset: Fru Eline Gojes Jordebog, s. 67. ³ Bobé, Graae og West: Danske Len, s. 418 f. ⁴ F. R. Friis: Musse Herred, s. 134. ⁵ Optegnelser i Dansk Folkemindesamling. ⁶ C. A. Dons: Optegnelser vedkommende Radsted Præstekald og Radsted Kirke. ⁷ Larsen: Laaland Falster II, 81. ⁸ Abildgaard, s. 77 f. ⁹ Smst. s. 80. ¹⁰ Abildgaard, s. 77. ¹¹ Larsen, s. 80. ¹² Holms Saml. ¹³ Weilbachs Kunstnerleksikon, 2. udg., jfr. Høyen: Notesbog VII, 29. ¹⁴ Danske malede Portrætter IX, 237 f. ¹⁵ En skitse af Magnus-Petersen fra 1893 viser hele maleriet (NM). ¹⁶ Dons, jfr. Magnus-Petersens indb. 1893. ¹⁷ Abildgaard, s. 76. ¹⁸ C. A. Jensen: Danske adelige Gravsten II, 96 (under trykning). ¹⁹ Præsteindberetningen anfører blot »Grev Ahlefeldt med sin frue Reventlow«. Der kan dog næppe være tale om andre end det her nævnte par, som også nævnes af Dons.

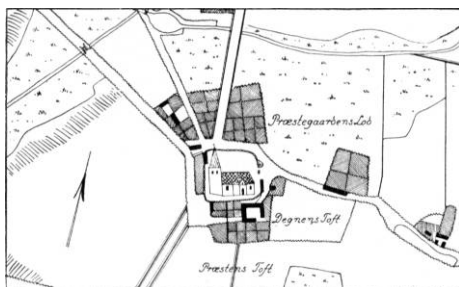


Fig. 14. Radsted 1798.